

DEDIŠČINA SKUPNEGA – SKUPNOST IN DEDIŠČINA

Izvirni znanstveni članek | 1.01
Datum prejema: 14. 7. 2020

Izveček: Članek na primeru Pivškega razpravlja o tem, kaj kot dediščino območja, na katerem živijo, dojemajo njegovi prebivalci: ugotavlja, kaj je zanje osebna, družinska, lokalna dediščina, koliko jo povezujejo s t. i. lokalnimi znamenitostmi in koliko so njihove predstave o dediščini povezane z avtoritarnimi dediščinskimi diskurzi. Upoštevajoč različna razmerja moči se ukvarja s procesi dediščinjenja in z njihovimi pomeni za ljudi, ti pa so, kot se je izkazalo, povezani predvsem s porajanjem občutkov pripadnosti in povezanosti, s tvorjenji skupnosti.

Ključne besede: dediščinjenje, (lokalna) skupnost, razmerja moči, družabnost, Pivško

Abstract: The article discusses what the inhabitants of the Pivško region consider the heritage of the area they live in: it questions what they perceive as their personal, family or local heritage, how they associate it with the so-called local attractions and how their perceptions relate to the authoritarian heritage discourses. Taking into account various power relations, it deals with the processes of heritagisation, with the meanings these processes have for the people. It was revealed that these are mostly related to the feelings of belonging and affiliation, and to the processes of community formation.

Keywords: heritagisation, (local) community, power relations, sociability, Pivško region

Slovenski etnološki leksikon izraz gmajna (iz nem. *gemein* – 'skupen', na Dolenjskem *skupnica*, na Primorskem *kommunela*) pojasni kot »skupen, neobdelan in nerazdeljen svet«, nepremično »imovino (gozdovi, pašniki)«, do druge svetovne vojne last soseske, katere člani so jo skupno izkoriščali (Fikfak 2004: 145; prim. Simič 2004: 229).¹ V okviru skupnostnega (agrarnega) gospodarjenja gre za skupni prostor upravljanja, povezan s pristožnostmi in z javnimi interesi skupnosti. V sodobnosti pa javne interese skupnosti, njene pristožnosti, skupna upravljanja med drugim povezujemo tudi z – dediščino. Dediščino kot sodobni pojav namreč lahko opazujemo predvsem v razmerju do skupnosti, kot pojav oziroma simptom skupnosti (prim. Fakin Bajec 2011; gl. npr. Hafstein 2018), kar je tudi v ospredju pričujočega članka. V njem se na primeru Pivškega ukvarjam s sodobnimi procesi dediščinjenja, ki so po Hafsteinu najsodobnejši vidik folklorizacije oziroma zadnja faza v dolgotrajnem procesu prodiranja etnoloških perspektiv, znanja in konceptov v javnost. Poudarjanje kulturnih primerjav, specifik in dediščine je po njegovem mnenju namreč danes postalo vsesplošno; imeti dediščino pomeni biti moderen, sposoben reflektiranja in zavzemanja distance do samega sebe, do lastne preteklosti. Gre za sodoben način soočanja in poskuse obvladovanja najra-

zličnejših tveganj in negotovosti (2018a: 128), vloga etnologa oziroma kulturnega antropologa v teh procesih pa naj bi bila, da zaznava, kaj posamezne skupnosti dojemajo kot tvegano, s kakšnimi negotovostmi in strahovi se soočajo, simptom česa so različne dediščine različnih skupnosti (prim. Hafstein 2018: 154; Hafstein 2018a: 139–140).

Če je bil pred desetletji (neobdelan vaški) prostor tista dobrina, ki je (med drugim tudi ekonomsko) vzpostavljala in angažirala skupnost in ga v sodobnosti primerjam z dediščino, ki prav tako vzpostavlja in (morda tudi ekonomsko) aktivira skupnost, jo povezuje ali pa ločuje, v članku analiziram sodobna razmerja med dediščinami in skupnostmi na Pivškem. S podobnimi vprašanji sem se srečevala že pri raziskavah v Bohinju, na Kozari in Sutjeski, kjer, kot se je izkazalo, je sklicevanje na t. i. strokovna priporočila v zvezi z denimo rabo tradicije in organizacijo prireditev rabilo predvsem kot marketinška strategija (prim. Poljak Istenič 2008; gl. Habinc 2013, 2017). A v nasprotju s temi raziskavami, ko so me bolj zanimali avtoritarni dediščinski diskurzi (prim. Smith 2006; van de Port in Meyer 2018) ter kdo in kakšno korist ima od njih, se tokrat bolj ukvarjam z vprašanji, kdo na izbranem območju sploh določa, kaj je njegova dediščina in kaj naj bi bilo skupno njegovim prebivalcem. Ali dediščino vzpostavljajo avtoritarni, strokovni diskurzi in predstave, strokovni režim dediščinjenja, umeščen v globalni sistem skupne razlike (Wilk 1995), ali se ti diskurzi in predstave morda skladajo s tistim, kar kot svojo (osebno, družinsko, lokalno) dediščino razumejo ljudje, prebivalci nekega območja (prim. npr. Weber 2007;

¹ Gl. tudi: »Ne glede na razbitje vasi med različna zemljiška gospostva je vas še nadalje tvorila gospodarsko celoto, ki je imela skupne interese glede pašnih pravic, vzdrževanja potov, napajališč in podobnih javnih vprašanj. [...] Take skupne zadeve je soseska urejala na sestankih vseh gospodarjev ene vasi. [...] Svet, ki ga je upravljala srenja, se razen z nazivi skupščina, gmajna, komunela označuje tudi kot soseski ali srenjski svet.« (Vilfan 1961: 217–218)

* Mateja Habinc, dr. etnologije, izr. prof., Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; mateja.habinc@ff.uni-lj.si.

Fakin Bajec 2011)² Ukvarjam se s tem, koliko so predstave o (lokalni) dediščini enovite ali raznolike, kdo o njih govori ali ne, skušam pa tudi razumeti, zakaj so predstave o dediščini in skupnostih za Pivčane danes sploh pomembne in resnične ter simptomi česa so – kako odražajo njihove želje, stremjenja in strahove.

Skupnost in dediščina

Javne politike, usmerjene v obnovo, vključevanje in trajnost, si skupnosti po eni strani danes predstavljajo kot nekaj zaostalega, nerazvitega, nekaj iz preteklosti, obenem pa jih vidijo kot (domnevno) homogene, stabilne in zato tudi varne entitete, po katerih naj bi se ljudem vsaj občasnno tudi tožilo (Waterton in Smith 2010: 6–7; prim. Fakin Bajec 2011: 50). Ponujale naj bi varnost in udobje, bile naj bi svojevrstno zdravilo za potencialno nevarne razlike in družbene probleme oziroma odklone, kot so kriminal, revščina, droge, izključenost. Ob neoliberalnem upravljanju javnega življenja pozornost v zadnjih desetletjih tako ni več toliko usmerjena na posameznike kot na skupnosti, saj se te razume kot kulturne in administrativne enote, nosilke odgovornosti in rešitev za stanje »prevelikega individualizma in (vpletanja) države (v življenja posameznikov)« (prim. Hafstein in Skrydstrup 2017: 45; Hafstein 2018: 108). Neoliberalno upravljanje delovanj skupnosti torej ne zatira, ampak jih, nasprotno, s pomočjo množstva strok, političnih in strokovnih usklajevanj skuša prepoznati in z njimi upravljati. Z neposrednim interesom za njihove lastne in prakse skupnosti ter njihovo dediščinjenje pa tako skuša tudi posameznike usmerjati k samopreobrazbi in samoregulaciji (Hafstein 2018: 104).

V okviru dediščinjenja kot dela javnega življenja je zato še zlasti pomembno, kdo pri njem sodeluje ter kdo je vključen oziroma izključen iz razumevanja skupnosti: nekateri deli skupnosti namreč sodelujejo pri definiranju, kaj je njihova dediščina, medtem ko se drugih ti procesi ne dotikajo in tudi zato v skupnosti ostajajo neprepoznani, nevidni (Smith 2006: 29–34; Waterton in Smith 2010: 10; prim. Hafstein 2018a: 140). Kulturna dediščina, ki naj bi producirala trden občutek pripadnosti, je v procesih dediščinjenja namreč razumljena kot strategija soočanja s (kulturnimi) razlikami, pri čemer nekatere, denimo notranje (družbene) razlike, notranji boji skupnosti za moč in prevlado lahko ostajajo prikriti. Dediščinjenje prakse in izraze kot tudi skupnosti same namreč šele objektivizira: skupnosti v teh procesih marsikdaj šele nastajajo, saj dediščinjenje opredeljuje in

določa, kaj oziroma kdo skupnost sploh je in kdo je iz nje izločen (Hafstein 2018: 117, 120–121, 125; prim. Fakin Bajec 2011: 291; Beardslee 2016: 89). Z interveniranjem v habituse, prakse in izraze se ti namreč spreminjajo v objekte (preučevanja, varovanja, predstavljanja ...), z interesom zanje in z njim povezanim delovanjem pa se definirajo in zamejujejo tudi (deli) skupnosti. Dediščinjenje skupnosti tako mnogokrat šele vzpostavlja in jih po eni strani opolnomoči, da navzven predstavijo svojo vizijo zgodovine in identitete, a ker so pri tem prisiljene uporabiti skupne in znane (strokovne) termine, ki so dejansko mehanizmi moči, se politična dediščina podreditve (skupnosti) ohranja; skupnosti se z dediščinjenjem tudi disciplinira in podreja (avtoritarnim) pravilom in vedenjskim normam (Hafstein 2018: 110, 116, 118).³

Toda dejstvo, da so skupnosti in dediščine nehomogene in spremenljive (prim. Smith 2006; Waterton in Smith 2010; Fakin Bajec 2011, 2020; Poljak Istenič 2014), po van de Portu in Meyerjevi pa tudi konstruirane in selektivne, zgodovinsko gledano ni nič novega – »kaj potem, če smo se na novo izumili?« Po njenem mnenju pa je zanimivo, zakaj se kljub temu da vemo, da so tako dediščine kot skupnosti konstruirane in selektivne, ljudje lahko prepričamo v nasprotno – zakaj tako dediščine kot skupnosti kljub temu lahko izkušamo kot za nas resnične (van de Port in Meyer 2018: 2–3).

Študija primera

Na seminarju pri predmetu Etnološke regionalne raziskave Slovenije na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL smo s študenti 1. letnika 2. stopnje študija etnologija in kulturna antropologija⁴ v študijskem letu 2018/2019 zasnovali in izvedli terensko raziskavo na Pivškem, rezultat katere je v članku predstavljeno gradivo in razmišljanje. Kot izvajalka seminarja namreč že več let sodelujem s kolegico Martino Erjavc iz Regionalne razvojne agencije Zeleni Kras, z njenim posredovanjem pa sem se srečala tudi z Ekomuzejem Pivških presihajočih

3 Avtoritaren dediščinski diskurz poleg tega neproblematizirano predvideva, da se dediščina intimno povezuje z izražanjem in manifestiranjem identitete – da je identiteta nujno povezana z dediščino, s čimer skupinsko identiteto predvsem nadzira in legitimirata (Waterton in Smith 2010: 12).

4 Na seminarju so sodelovali in gradivo zanj prispevali naslednji študenti in študentke, ki jih v članku označujem z inicialkami: Katja Forjan, Petra Goljevšček, Pia Jankovič, Matija Kenda, Špela Kodrič, Blaž Majcen, Tara Milčinski, Lea Podgoršek, Primož Robnik, Teuta Sulejmani, Veronika Škofljanec Jagodic, Tina Tisovec, Kristijan Troha, Anja Vanovšek, Anamarija Verdel in Simona Zupanc. Med pripravami na raziskovalno delo so bili študenti seznanjeni s tem, da bo njihovo gradivo hranjeno v dokumentaciji OEiKA FF in v arhivu Ekomuzeja Pivških presihajočih jezer ter da bo tam v raziskovalne (ali publicistične) namene na voljo tako njim kot kateremukoli drugemu raziskovalcu, s čimer so se vsi v raziskavi sodelujoči tudi vnaprej strinjali.

2 Van de Port in Meyerjeva kot primer razhajanja med avtoritarnim (strokovnim) in ljudskim razumevanjem navajata primer dediščinjenja nekega nizozemskega mlina. Za stroko so bili nujen pogoj za prepoznanje mlina kot dediščine njegovi materialni ostanki, ljudem pa je zadoščalo, da so mlin videli kot zaščitno znamko vasi. Na prigovarjanje ljudi pa je stroka kopijo mlina le razglasila za dediščino, in sicer z argumentom, da so se mlini (materialno) spreminjali tudi v preteklosti (2018: 11–12).

Odprte interaktivne razstave Delčki nesovne kulturne dediščine, Stara Sušica pri Pivki, december 2019 (foto: Simon Avsec).

jezer oziroma njegovo predstavnico, prebivalko Pivškega, Katarino Česnik. Omenjeni muzej je pred sedmimi leti s pomočjo evropskih sredstev kot izhodiščno oziroma info točko za ogled območja odprla pivška občina (Spletni vir 1). Muzej naj bi didaktično promoviral predvsem leto pozneje ustanovljeni krajinski park Pivška presihajoča jezera v okviru evropskega projekta Culturecovery, katerega glavni namen je »varovanje in obnova nesovne kulturne dediščine Srednje Evrope s pomočjo ekomuzejev kot pospeševalcev lokalnega razvoja«,⁵ je pa do sredine leta 2020 še vedno izvajal predvsem številne z dediščino povezane dejavnosti (Spletni vir 2).⁶ Dvom v identifikacijo prebivalcev Pivškega z Martinom Krpanom kot primarnim občinskim simbolom identitete,⁷ domnevna razpoka med

5 Z besedami vodje projekta na Občini Pivka: »si želimo, da bi dobre prakse ohranjanja nesovne kulturne dediščine igrale ključno vlogo v razlikovanju, komuniciranju in skrbi za dediščino ter bi ljudem pomagale izboljšati in izraziti vrednote, ki jih pripisujemo dediščini« (Spletni vir 4).

6 Tako so denimo leta 2018 organizirali delavnico Dediščina nas povezuje, na kateri so »proučili možnosti sodelovanja, povezovanja in izobraževanja ljubiteljev kulturne dediščine ter raziskali, kako lahko skupaj promoviramo in upravljamo nesovno kulturno dediščino na Pivškem« (Spletni vir 3). Konec leta 2019 so v okviru projekta odprli interaktivno razstavo Koščki nesovne kulturne dediščine na Pivškem, s katero »predstavljajo običaje na Pivškem, ki so še živi, različne prakse, vedenja in znanja, ki so jih razporedili po letnih časih. Zimo predstavljajo obhodniške prakse, kot so tepežkanje, koledovanje in pustovanje, pomlad brkinske praskanke in velika peka, poletje zdravilne rastline z navezavo na kresni čas in shodi, jesen pa pripovedovanje zgodb, pravljic in pripovedk« (Spletni vir 4).

7 »Legendarni slovenski junak« Martin Krpan, ki »naj bi se potikal po teh krajih« in imel svojo domačijo v Vrhu pri Sv. Trojici, domnevno Sv. Trojici nad Pivko, je zato od leta 1998 upodobljen v grbu in zastavi občine Pivka (Spletni vir 6), prav tako je upodobljen v grbu Osnovne šole Pivka (Spletni vir 7). Spletno iskanje po ključnih besedah Pivka in Martin Krpan denimo obrodi tudi naslednje zadetke: Društvo starodobnih vozil Martin Krpan Pivka, Krpanov pohod, ki ga organizira Turistično društvo Pivka, Bar Krpan Pivka. Vprašanje, na katero Sv. Trojico, tisto na Blokah ali na Pivškem, naj bi se zgodba o Martinu Krpanu dejansko navezovala, je med občinami in lokalnim

institucionalnimi, avtoritarnimi predstavami o »specifično pivškem« in predstavami posameznikov z območja je torej spodbudila Ekomuzej Pivških presihajočih jezer k raziskovalnemu angažiranju študentov. Med prebivalci območja naj bi preverili, kaj je zanje dediščina Pivškega in tisto, kar območje razlikuje od drugih, obenem pa tudi, kakšno vlogo pri tem ljudje pripisujejo Martinu Krpanu.

Muzej je z izborom Katarine Česnik priskrbel seznam in kontakte potencialnih sogovornikov, predvsem v posameznih krajih občine Pivka dejavnih posameznikov. Naloga vsakega študenta je bila, da se pogovori z dvema različnima sogovornikoma z območja – lahko s posamezniki s seznama, lahko pa tudi s komerkoli drugim. Med pripravi na terensko delo smo se dogovorili, da študenti sogovornike povprašajo predvsem o tem, kaj je zanje osebna, družinska, kaj pa lokalna dediščina. Pozorni naj bi bili na to, kaj sogovorniki razumejo, kaj je po njihovem mnenju značilno za njihov kraj ali območje, obenem naj bi iz intervjujev razbirali odnos sogovornikov do tega, kar je na spletni strani Občine Pivka poudarjeno kot glavna značilnost, dediščina Pivškega (npr. Martin Krpan, Park vojaške zgodovine, Ekomuzej Pivških presihajočih jezer idr; prim. Spletni vir 6). Spoznali naj bi tudi temeljne obrise življenjskih zgodb svojih sogovornikov, njihove aktivnosti in vrednote ter tako odnose sogovornikov do (lokalne) zgodovine, zbirateljstva, dediščine skušali vsaj nekoliko tudi kontekstualizirati. Vsak študent je pogovor lahko povzel ali pa ga transkribiral, dodal opažanja ob pogovorih in neformalno pridobljene informacije, velik poudarek pa je bil tudi na analizi, refleksijah in ovrednotenju srečanj. Nanje so se študenti pripravljali tako, da so se o predstavah, kaj se pričakuje od raziskave, pogovorili s Katarino Česnik, medsebojno so si zastavljali različna vprašanja in tako spoznavali razliko med zaprtimi oziroma odprtimi tipi vprašanj, prav tako pa so v medsebojnih dvojicah testno izvedli podoben pogovor o osebni, družinski in lokalni dediščini, kot naj bi ga imeli s sogovorniki na Pivškem.

Študentje so v okviru terenskega dela izvedli 36 pogovorov – večinoma pretežno polstrukturiranih in različnih osebnih intervjujev, v glavnem s posamezniki, redkeje z več sogovorniki (ali tudi več študenti). Večina študentov je s posamezniki izvedla en, največkrat vnaprej dogovorjen pogovor, le ena študentka je v kraju raziskave (pri eni od sogovornic) tudi bivala. Med 36 sogovorniki je bilo 22 (61 odstotkov) žensk in 14 (39 odstotkov) moških. Največ sogovornikov je bilo starejših od 60 let (13 oziroma 36 odstotkov), nekoliko manj (12 oziroma 33 odstotkov) sogovornikov je bilo starih med 40 in 60 let, še manj je bilo starih med 25 in 40 let (osem oziroma 22 odstotkov).⁸ 66,7

prebivalstvom sprožila »vojno za Martina Krpana« (Spletni vir 8; prim. Trobič 2005; več gl. tudi v nadaljevanju članka).

8 Ena sogovornica je bila študentka, mlajša od 25 let, za dva sogovornika ni podatka o starosti.

odstotka (oziroma 24) sogovornikov je med raziskavo živel v okolici Pivke, preostalih 12 je bilo iz Pivke; za šest sogovornikov (16,7 odstotka vseh) se je v pogovorih izkazalo, da so na Pivško priseljeni iz drugih (bližnjih ali bolj oddaljenih) delov Slovenije. 52,8 odstotka sogovornikov sem umestila v kategorijo »zaposleni«, 44,4 odstotka je bilo upokojencev.⁹ 29 sogovornikov (oziroma 80,5 odstotka vseh) sem opredelila kot na različnih področjih aktivnih posameznikov,¹⁰ »neaktivni« so bili večinoma sogovorniki, s katerimi so (denimo s pomočjo svojih znancev ali med sprehodom po Pivki) stike navezali študenti sami.¹¹ Večina zbranega in v članku analiziranega gradiva torej priča pretežno o mnenjih, stališčih in vrednotah za (lokalno) dediščino in zgodovino zainteresiranih, v zvezi z njima že sicer dejavnih posameznikov. Gre za pričevanja predstavnikov skupnosti ali/in posameznih institucij, za svojevrsten »lokalno pooblaščen dediščinski diskurz«, ki so ga v svojih refleksijah kritično zaznali tudi študenti:

Slabost tega seznama [potencialnih sogovornikov – op. M. H.] je, da se večina sogovornikov, ki so se odzvali na sodelovanje, že ukvarja z dediščino [...] Prav tako so se sogovorniki lahko že vnaprej pripravili na intervju in nam postregli z učbeniško dediščino namesto z osebno. (S. Z.)

Večinoma je šlo torej za pogovore z (lokalnimi), npr. mnenjskimi voditelji, »poznavalci«:

... je bil moj sogovornik zelo pripravljen na pogovor – vnaprej se je odločil, kaj mi bo povedal, zato je pogosto prevzel »vajeti v svoje roke«. Včasih sem imela občutek, da bi ga z veseljem še kaj vprašala, pa ga nisem – saj bi s tem skakala v besedo in tok njegovih misli, kar bi zmotilo pogovor. (T. T.)¹²

9 V nekaj primerih sem o njihovem statusu sklepala iz zapisa, saj ni bil neposredno naveden.

10 Šlo je denimo za člane ali predsednike posameznih (kulturnih, zgodovinskih, turističnih, upokojskih idr.) društev, politično aktivne posameznike (npr. občinske svetnike), predsednike krajevnih oziroma vaških skupnosti, zaposlene na Občini ali v posameznih dediščinskih institucijah, zbiratelje, učitelje, ljubiteljske raziskovalce (lokalne) zgodovine.

11 Nekaj (štiri) vnaprej dogovorjenih pogovorov so potencialni sogovorniki tudi zavrnili (kot so ugotavljali študentje, zaradi časovne neuskkljenosti ali nezainteresiranosti); velike težave pri iskanju sogovornikov je imela tudi študentka, ki je skušala k sodelovanju nagovoriti mimoidoče v Pivki, a jih je sodelovanje zavrnilo kar 17.

12 Ker je šlo za pogovore zainteresiranih (študentov) z zainteresiranimi (domačini), lahko odnos interpretiram tudi kot po(d)učevanje študentov o (lokalni) dediščini, značilnostih, specifikah, denimo: »Pivški dolini se reče tudi *dežela kamnitih križev*« (Intervju P. R., M., > 60, ok. P., akt.). Ali: »Ves čas pogovora so mi sogovorniki kazali knjige, ki opisujejo zgodovino zgornjepivških krajev, T. [ime sogovornika – M. H.] jih je iskal po knjižnih policah, T. [ime sogovornice – op. M. H.] jih je veliko prinesla tudi s sabo« (T. M.). Ker so se sogovorniki različno strinjali ali ne glede objave osebnih podatkov, jih v članku vse anonimiziram. Povzetim ali citiranim izjavam dodajam opisne podatke (o spolu, starosti, kraju bivanja

Te lahko razumem kot predstavnike posameznih krajev, njihove posrednike, ki naj bi se že zaradi svojih vlog zavzemali za tisto, kar sami oziroma vsaj še nekateri sokrajani dojemajo kot njihove oziroma interese njihovih lokalnih skupnosti. Manjšina, ki je na področju zgodovine oziroma dediščine neaktivna, t. i. »nepoznavalci«, pa se je na drugi strani v pogovorih vsaj sprva počutila nelagodno, denimo: »Mislili sta, da gre za anketno spraševanje ter upoštevanje »pravilnih« odgovorov, kaj je dediščina Pivke [...] jima je bilo všeč, da se take raziskave naredijo, da se vpraša ljudi, kaj je za njih pomembno« (T. S.). Nelagodje je porajal občutek »neznanja« ali pa mnenje, da bodo »težko v pomoč«: »da mi ne bosta znali odgovoriti na moja vprašanja« (K. T.), da je dediščino »treba poznati« (B. M.).¹³

Po poglobljenosti pogovorov in njihovih refleksij nastalo raznoliko gradivo analiziram v nadaljevanju članka. Sprva se osredotočam na to, kaj in kako so sogovorniki govorili o dediščinjenju in dediščini: kaj si predstavljajo pod osebno, družinsko, lokalno dediščino,¹⁴ kako pogoste so posamezne predstave, kakšen odnos imajo do tistega, kar Občina Pivka poudarja kot dediščino Pivškega. Skušala sem biti pozorna na to, kdo, kdaj in zakaj je o dediščini sploh govoril, kot je; v nadaljevanju članka sledi interpretacija gradiva glede na uvodoma zastavljena vprašanja.

Dediščina kot simptom: Povezanost, umeščenost in delovanje

Kvantitativna analiza pogovorov kaže, da so sogovorniki – glede na pogostost omemb, k osebni dediščini prištevali: 1) predmete v zvezi z zanje pomembnimi osebami (npr. s starši in sorodniki, npr. predmete, povezane z očetovo dejavnostjo, družinsko zapuščino, vse podedovane predmete, vključno z nepremičninami); 2) spomine, fotografije; 3) praznovanja oziroma njihove dele, ki jih izvajajo že dlje časa (denimo blagoslov hiše ob božiču), navade (obisk jezera, pohod na hrib, preživljanje časa na prostem); 4) podedovano znanje (o posameznih receptih, v zvezi z gobarstvom, predmeti, posamezne zgodbe) ali vrednote (npr. čut za »skupaj« oziroma ustvarjanje skupnosti, sodelovanje, pomen narave in trajnosti oziroma ohranjanja samega po sebi); 5) predmete v zvezi s posameznikovimi hobiji in prostočasnimi dejavnostmi (klavir, knjižnica, ročna dela) posameznikovo ustvarjalnostjo (tudi npr., kar je sogovornica ustvarila skupaj s partnerjem); 6) narečje in mentaliteto. Pojmovanje osebne dediščine se je najpogosteje preple-

in aktivnosti sogovornika) in inicialki študenta, ki je posamezni intervju izvedel.

13 A ni šlo le za ti dve skrajnosti: gradivo priča tudi o »vljudnostnih«, a dejansko nezainteresiranih, nesproščenih sodelovanjih tudi »pooblaščenih za dediščinski diskurz«, kot denimo kaže neopredeljen, splošen odgovor: »Po svoje se identificiraš tudi s tem, ne vem« (Intervju V. J. Š., M., 40–60, ok. P., akt.)

14 S tem v zvezi sem izpisovala le neposredne odgovore, sogovorniki pa so za vsako kategorijo lahko navajali različno veliko primerov.

talo z razumevanjem družinske dediščine, tistega, »kar ustvariš« (npr. osebno znanje, lastnino) (Intervju T. S., Ž, 40–60, ok. P., neakt.); k njej so sogovorniki najpogosteje šteli hišo ali stanovanje (staršev, sorodnikov); družino, otroke, dom, sosede; stare osebne predmete, pripomočke za delo, znanje (npr. o kuhanju); moralne vrednote in odnos do dela; družinske zgodbe; navade (npr. sankanje in smučanje na bližnjem hribu); fotoknjigo; etnografsko zbirko; grob z nagrobnikom v obliki (pivškega) križa; »biološko dediščino« (npr. družinskih bolezni). Kot lokalno oziroma krajevno, redkeje tudi dediščino celotnega območja pa je največ sogovornikov omenjalo posamezne stavbe (stare hiše, cerkve, križe) ter jezera in naravo (po pogostosti si sledijo: gozd ali posamezno drevo, voda, lovstvo, nabiralništvo, hrana (pršut in sir), lokve, hribi, preživetvena odvisnost od geografske lege, njena prehodnost, mraz, burja, mir). Nekoliko redkeje so navajali Park vojaške zgodovine Pivka, posamezniki tudi različne oblike družabnosti (ob npr. ob telovem in tepežnici, koledovanju), posamezne šege in navade, obrti, Martina Krpana, pa tudi izmikanje oblasti, industrijsko preteklost (železnico, podjetji Javor in Perutnina Pivka ter posamezna na območju dlje časa znana in uspešna zasebna podjetja), NOB.

Pogosto so lokalno dediščino enačili s tistim, kar je po njihovem mnenju v zvezi z območjem, tj. s krajem bivanja oziroma njegovo bližnjo okolico, redkeje tudi celotnim območjem Pivškega vredno poudariti, z lokalnimi znamenitostmi, s posebnostmi, s tistim, kar naj bi bilo na Pivškem drugačno oziroma v primerjavi z drugimi kraji redko, s tistim, kar ima zato potencial za reprezentacijo območja navzven, a kar obenem cenijo tudi ljudje sami.¹⁵ Kolikor je bilo različnih sogovornikov, toliko je bilo različnih predstav o lokalni dediščini (prim. Fakin Bajec 2011: 50, 54, 56). Poleg tega so se ne le pojmovanja osebne in družinske, ampak tudi lokalne dediščine pogosto prepletala – tako kot se tudi sicer prepleta posameznikovo delovanje: delovanje v društvu je vedno najprej osebno delovanje posameznika, podobno kot denimo poklic vsaj nekoliko zaznamuje posameznikovo samopercepcijo in identifikacijo.¹⁶ Odvisnost osebnih razumevanj dediščine od življenjskih zgodb posameznikov se je najbolj jasno pokazala ravno v pripovedih o tem, kako so posamezniki z območjem in njegovimi prebivalci materialno, socialno in čustveno povezani, kako ga uporabljajo, kako v njem in z njim živijo. Kako se povezujejo, umeščajo, kam in komu

se čutijo pripadni in kako, kje, s čim v zvezi po njihovi presoji smiselno delujejo. Če skušam odgovoriti na uvo-domo zastavljeno vprašanje, simptom česa je to, kar kot svojo (osebno, družinsko, lokalno) dediščino pojmujejo v raziskavi sodelujoči sogovorniki s Pivškega, kaj (jim) po njihovi presoji manjka in česa jih je strah, bi to bilo: nepovezanosti, nepripadnosti in individualizma (prim. Fairclough 2009; Fakin Bajec 2011: 288–289).

Za mnoge je namreč dediščina prvenstveno nekaj, kar povezuje. Povezuje skozi čas ali/in prostor, v času ali/in prostoru – povezuje generacije (sorodnikov), okolja, umešča posameznika. Kaže na vplive preteklosti v sedanjosti, prostora na ljudi, umešča ljudi v čas, prostor, skupnost. Dediščina je tako npr. »vse, družina, vse, kar je v vasi in kar se živi«. Sogovornica si »dediščino predstavlja kot nekakšno zgodovino, kot predmete iz preteklosti, ki jih je pomembno ohranjati in spravljati za naslednje generacije« (P. J. in T. M., Ž, 25–40, ok. P., akt.). A da sogovorniki nekaj prepoznajo ali ne kot dediščino, se zdi bistveno, da to povezanost, vplive, umeščenost (v zunanje dejavnike, tj. čas, prostor, skupnost) čutijo – ali pa ne. Tako so kot dediščino sogovorniki pogosto razumeli, kar so jim (na osebni, družinski, lokalni ravni) zapustili predniki, kar je bilo v preteklosti del načina življenja in obstaja še danes. Razliko med prenosom in povezanostjo (s prenešenim) naj bi torej ustvarjalo čutenje in pozitivno vrednotenje prenešenega: »Odnos do dediščine, pravi, mora biti po mojem mnenju pozitiven. Pomembno se je spominjati otroštva, vrednot in znanj, ki smo jih prejeli od staršev, družine« (Intervju T. S., Ž, 40–60, ok. P., neakt.). Ali: »Mislim, da je tako na splošno pri dediščini, kjer je pomembno samo to, da bo en to naprej peljal. Mi moramo samo enega dobiti, ki bo to razumel, ne pa nobenega silit v to« (Intervju M. K., M, > 60, ok. P., akt.). Vrednost pa mora najprej biti prepoznana na osebni ravni, ki angažma in delovanje sploh poganja. Ne gre torej le za prenos (npr. nečesa iz preteklosti), ampak za to, da dediščina (npr. gozd, lesarstvo, zaposlitev v lesnopredelovalni industriji) pozitivno zaznamuje (Intervju An. V., Ž, 40–60, ok. P., akt.), (geografsko in mentalitetno) definira (L. P.), vpliva na (življenje) posameznika, ki jo ceni – to ustvarja osebno povezanost. Povezovali naj zato ne bi toliko denimo enaki scenariji (preteklih in sodobnih) dejavnosti ali njihova enaka materialna podoba, povezoval naj bi denimo čut za drugega, za okolje oziroma skupnost, ki ga sogovorniki dojemajo kot preteklosti in sodobnosti skupno vrednoto, ki jo je treba gojiti:

Pri kresovanju ne gre zgolj za podobo in njegovo predstavitev, temveč tudi za občutke in čustva, druženje, vzpostavljanja kontinuitete, premik k skupnosti in vaško sodelovanje [...] Opazimo lahko, da je moji sogovornici bistvo druženje in ne z gledovanje po »kresovanju« nekoč na tem območju. (S. Z.)

15 T. T. v svoji refleksiji dediščino tudi loči od »vaškega ponosa«, ki sčasoma lahko postane dediščina: »Vaški ponos torej ni tako trajen, statičen, ustavljen v času, kot je dediščina.«

16 Tako je – če izpostavim le dva primera – denimo sogovornica, arhitektka, kot lokalno pomembno dediščino poudarila stavbarstvo (Intervju An. V., Ž, 40–60, ok. P., akt.), sogovornik, ki ga tudi v okviru društvenega delovanja zanimajo pivški križi, je nagrobnik, zanj pomembno družinsko dediščino, oblikoval v taki podobi (Intervju K. F., M. > 60, P., akt.).

Pozitivne vrednote so torej povezanost, umeščeno, pripadnost drugim in okolju:

Čeprav se med blagoslavljanjem počutimo nekoliko smešni in se sami sebi smejimo, pa vidim, da je družini ta tradicija všeč. Ob božiču želim, da se tudi zamislimo nad našimi življenji ter se zahvalimo za stvari [...] Je pa pri mladih tako, da potrebujejo nekaj časa, da ugotovijo vrednost tistega, kar jim je dano in kaj je vredno. Tudi pri sebi sem to opazila. (Intervju P. G., Ž, 40–60, ok. P., akt.)

»Čut za drugega« pa je glede na vzorec sogovornikov morda zgolj generacijsko pogojen in omejen na tiste, ki jim druženja manjka in ga zato skušajo sami spodbuditi – tudi v navezavi na dediščino. Pred desetletji so se denimo posamezni sogovorniki udeleževali vaških plesov in shodov, danes pa v posameznih krajih sami organizirajo družabne dogodke, npr.:

Kresovanje ob Janezu Krstniku¹⁷ pa smo začeli od leta 2008, ki je kot nadomestek teh plesov. Organizirali smo zopet najprej mašo ob 10ih, potem po maši pa koncert, sledi pogostitev, nato pa prižig kresa. Mlade deklice se oblečejo v bele obleke in z baklami prižgejo kres, pred tem pa zaplešejo. (Intervju S. Z., Ž, 40–60 let, ok. P., akt.)

Kljub temu gre v sodobnosti predvsem za prireditve, kultivirane in uokvirjene dogodke, in ne spontana druženja ali pretežno zabave. Namenjene so sicer predvsem domačinom, a le redko so brez programa oziroma scenarija, ki terjata povezovanje, angažiranje in delovanje.

Dediščina zase

Dediščinjenje lahko torej razumemo kot »zdravilo« proti pomanjkanju skupnosti, pomanjkanju čuta za drugega, proti odtujenosti in individualizaciji. Glede na vzorec sogovornikov gre večinoma za percepcijo tistih, ki so na lokalni ravni in v različnih skupnostih večinoma že tako ali tako osebno dejavni, ki jim osebni angažma, vedenje o okolju, v katerem živijo, povezanost z njim in skupnost, pripadnost ter druženje veliko pomenijo. Te osebne prioritete se zato lahko zdijo kot prioritete vseh: »vse se dogaja, samo povezani nismo [...] Ljudje se prevečkrat zapirajo v to, kaj bi bilo treba in česa ni, v momentu, ko bi morali skupaj nekaj narediti, to pa ne [...] ljudje se bojijo aktivnosti« (Intervju T. M., Ž, 40–60, P., akt.; prim. Intervju Š. K., M, 40–60 let, P., akt.). Z besedami iz ene od refleksij: »Torej samo dediščino izkoristijo za povezovanje same skupnosti med seboj in iskanje skupne preteklosti za skupno prihodnost« (P. J. in T. M.). Razlogi za tovrstno ra-

Tepežkanje. Suhor, december 2019 (foto: Ian Avsec).

zumevanje in delovanje pa so vedno tudi oziroma najprej osebni:

»Kaj se vam zdi vredno spominjanja iz vašega kraja, življenja, družine?« Tukaj pri nas je pomembno to tradicionalno življenje. Mene zelo zanima zgodovina [...] Vsi smo bolj na bi, ampak potem, ko pride do tega, da bomo, pa ni nikjer nobenega. (Intervju T. M., Ž, 40–60, ok. P., akt.)

Ker gradivo priča o pogledih večinoma za dediščino za zainteresiranih, je po mojem mnenju treba še toliko bolj poudariti, da je dediščina lahko le eno od področij, ki nagovarja posameznike, prebivalce Pivškega, da bivajo na območju: »Res je, da ni veliko poklicev za visoko kvalificirane [da bi ostali na Pivškem – op. M. H.], ampak kljub temu ne smemo zanemariti zgodovine in kulture, ki je izjemna« (Intervju S. Z., Ž, 40–60, ok. P., akt.). Po mnenju sogovornice okolje ekonomsko za bivanje morda res ni najbolj privlačno in izjemno, vendar naj bi bila zadostna razloga za vztrajanje v njem njegova zgodovina in kultura. A gre za osebni pogled, podobno kot so prioritete oziroma preživetvene strategije drugih denimo ekonomski razlogi, pa so večgeneracijsko skupno gospodinjstvo ali šport tisti dejavniki, ki ljudi vežejo na prostor njihovega bivanja (prim. Waterton in Smith 2010). Rešitve za ohranjanje (živosti, dejavnosti in povezanosti) skupnosti tako sogovornici nista videli v gospodarstvu, športu ipd., ampak v dediščini, ki jo morajo zato, da bodo z njo skupnost lahko še naprej povezovali, po njunem mnenju spoznati tudi mladi (prim. Fakin Bajec 2015/2016: 187 in 190): »Želita si le dediščino prenesti v kontekstu ozaveščanja mladih, ki živijo v občini, vendar pa ne na širšo raven« (S. Z.). Čeprav naj bi zdaj »že otroci dobili več znanja o dediščini, ker naj bi jim ga predstavljali v šoli« (Intervju T. S., Ž, 40–60, ok.

¹⁷ Prim: Pogosto so sogovorniki »ravno v teh kulturnih kot tudi nekoliko manj kulturnih stvarih«, obujanju »starih običajev« videli možnost za ponovno druženje ljudi, »saj bo vas lahko bila bolj povezana in zadihala skupaj s svojo preteklostjo«. (P. J.)

P., neakt.), je osebno premišljanje o dediščini kot specifični območja, sodeč po gradivu med sogovorniki, prav tako generacijsko pogojeno in narašča s starostjo: »Na vprašanje, od kdaj ji je pomembna dediščina mesta oziroma okolice, je odgovorila, da se je to spreminjalo skozi čas, da je šele po koncu srednje šole začela ceniti okoliško naravo (Intervju T. S., Ž, 25–40 let, P., neakt.). Podobno je druga sogovornica pomen dediščine začutila, ko se je odselila od doma (Intervju T. S., Ž, 40–60, ok. P., neakt.), ali: »Zdej se ukvarjam s kulturno dediščino ... zdej k sm str!« (Intervju T. T., M, > 60, ok. P., akt.).¹⁸ Z dediščino povezano delovanje pa je lahko tudi del strateške, zavestne asimilacije prišlekov (prim. Habinc 2009), ki so lahko tudi dejavnejši od domačinov: »Pravi, močan in klen Pivčan, s katerim, mislim, da se lahko vsak poistoveti [...] No, v bistvu sta Krpan in A. [ime sogovornika, ki se že desetletja kostumira v Martina Krpana – op. M. H.] ena in ista oseba. Tako se poistovetim z njim« (Intervju M. K., M, > 60, ok. P., akt.). Ali: »Dediščina mu je omogočila vključitev v okolje, ki ga prej ni poznal« (T. T.).¹⁹

Dediščina za druge

V pogovorih je dostikrat prihajalo do razlik med tistim, kar so kot zanje pomembno, kot »svojo« (osebno, družinsko, lokalno) dediščino videli sogovorniki, in dediščino območja, kot (jim) jo predstavljajo različne institucije oziroma akterji (prim. npr. Smith 2006; Poljak Istenič 2014). Kot na primer: »Drugače pa Pivka nima neke kulturne dediščine, to se sedaj išče in obnavlja, jaz mislim, da zaradi turizma« (Intervju S. Z., Ž, 40–60 let, ok. P., akt.). Takšna dediščina je pogosto percipirana kot na preteklost vezan vir zaslužka, prodajna, marketinška strategija. (B. M.; prim. Poljak Istenič 2008; Fakin Bajec 2011):

... glede na to, da bomo zdaj vpisani na Unescov seznam kulturne dediščine za presihajoča jezera kot del Krasa²⁰ [...] Ker je tako, tujec, ko vidi, npr. na internetu, Unesco, bo šel [...] Za ljudi, ki so zelo razgledani, bodo prišli gledat, ker če je pa to tukaj, to pa nekaj pomeni. (Intervju V. Š. J., M, 25–40, ok. P., akt.)

18 Za starejše od 60 let prim. še: »In sedaj se bavim s takimi 'neumnostmi'« (Intervju T. T., Ž, > 60, ok. P., akt.). »Dediščino razume kot neprofitabilno – osebno – tisto, kjer lahko sprosti napetosti, napiše, kar ji »leži na duši«. Del tega je tudi druženje v društvu.« (T. T.)

19 Pred desetletjema na Pivško priseljeni sogovornik je bil do odnosa domačinov do dediščine kritičen, saj naj bi »rušili staro« in bili »precej pasivni« (Intervju T. T., M, > 60, ok. P., akt.). Čeprav redkeje, so nekateri sogovorniki po drugi strani ravno prišleke videli kot tiste, zaradi katerih se pomen lokalne dediščine izgublja (gl. npr. B. M.).

20 Na Unescovem prehodnem poskusnem seznamu svetovne kulturne in naravne dediščine je med drugim tudi matični Kras (Spletni vir 10). Od leta 2019 za vpis na omenjen Unescov seznam kandidira tudi trikotnik med izviri Ljubljane ter mestoma Reka in Trst, imenovan klasični Kras, katerega eden osrednjih delov je Krajinški park Pivška presihajoča jezera (Spletni vir 9).

Podobno nekateri vidijo tudi Park vojaške zgodovine Pivka: »Zame je to bolj umetno narejeno, ne da bi bila to neka kulturna dediščina« (Intervju L. P., M, 25–40, ok. P., akt.). Martina Krpana so sogovorniki večinoma prepoznavali kot nekoga, ki je »bolj za publicistične namene kot pa to, da bi se res identitetno povezali z njim« (Intervju P. J., Ž, > 60, ok. P., akt.). Ali:

Jaz mislim, da je to neka izmišljotina, s katero nam želijo vsiliti neko dediščino [...] Prav tako ta presihajoča jezera, ki jih danes tako opevajo, do nekaj let nazaj se o tem ni tako govorilo [...] Vendar mi o Martinu Krpanu prej nismo vedeli veliko več kot tisto, kar smo se učili v šoli tako kot vsi ostali osnovnošolci. Zdaj, zadnjih nekaj let, pa se je to postavilo v čisto drugačen kontekst, s katerim se jaz osebno ne morem identificirati. (Intervju S. Z., Ž, 40–60, ok. P., akt.; prim. Intervju S. Z., Ž, 40–60, ok. P., akt.; Intervju An. V., Ž, 40–60, ok. P., akt.; Intervju M. K., M, 25–40, P., neakt.; Intervju L. P., M, 25–40, ok. P., akt.)²¹

Za mnoge gre za vseslovenski simbol: »V končni fazi pa bi bil lahko Martin Krpan v vsakem grbu, saj posebno vrednote, pomembne za vsako vas in vsakega Slovenca. Ni potrebno, da je samo naš.« (Intervju P. G., Ž, 40–60, ok. P., akt.) Pivški naj bi postal s prilastitvijo,²² saj »pomeni nekaj, kar jih dvigne individualno in s čimer se lahko postavijo ob bok velikemu« (Intervju L. P., M, 40–60, ok. P., akt.): »Lej, Pivka pa Martin Krpan nimata nobene veze. Oni so si ga posvojili, ker je legenda« (Intervju T. T., M, > 60, ok. P., akt.). Šlo naj bi za lokalno rivalstvo:

Za grb se je odločalo skupaj z županom, v skupini smo razpravljali in nekdo je predlagal Martina Krpana, ker je tu Sv. Trojica. Tako se je začela pobuda, razvili smo prapor, imeli veselico. Se je pa takrat začela zamera s strani Cerknice in Blok, saj so si Krpana lastili tudi oni. Tudi tam je Sv. Trojica in vendar smo mi vztrajali, da je Krpan naš. (Intervju P. G., M, > 60, ok. P., akt.)

In: To je politika. Zdaj ga moramo pa izkoristiti (Intervju V. Š. J., M, 25–40, ok. P., akt.).

Dejstva, da se to, kar je izpostavljeno kot lokalno vredno oziroma dediščina, sčasoma spreminja, so se zavedali tudi nekateri sogovorniki: »... kar se tiče presihajočih jezer, pa

21 Po drugi strani ga nekateri že dlje časa, še preden je pristal v občinskem grbu in zastavi, vidijo povezanega s Pivškim (Intervju P. J., Ž, > 60, ok. P., akt.; prim. B. M.), z njim pa naj bi se bolj povezovali predvsem rojeni na območju: »... ko sta oba odgovorila z 'Martin Krpan je naš!'« (Intervju T. M., Ž, 40–60, ok. P., akt.; prim. Intervju T. M., Ž, 40–60, P., akt.)

22 V upravičenost katerega od dvomov o tem, da je v zgodbi o Martinu Krpanu dejansko omenjena Sv. Trojica s Pivškega, pa niso bili prepričani tudi nekateri sogovorniki: »Zdaj pa pravijo, da je Martin Krpan res služil tukaj, pri Vilharju, opisani pa so drugi kraji« (Intervju P. R., Ž, > 60, ok. P., akt.; prim. K. T.).

včasih sploh nismo hodili tam, tudi o njih se ni učilo. V šoli smo hodili večinoma gledat na primer Mrzlo jamo, ne pa presihajoča jezera.« (Intervju P. J., Ž, 25–40, ok. P., akt.) Enako so nekateri zaznali, da se t. i. lokalne znamenitosti, zato da postanejo širše prepoznavne, največkrat navezujejo tako na nekaj širše že prepoznavnega kot tudi na sočasne turistične trende (prim. Fakin Bajec 2011: 217–226, 288): tako so izpostavili kraški svet Pivškega kot pred desetletji povezan predvsem z množičnim turizmom Postojnske jame, danes pa, da se povezuje s trajnostnim turizmom in Unescovo zaščito (Intervju P. J., Ž, 25–40, ok. P., akt.).

Mnogi sogovorniki so tako predvsem razlikovali, komu naj bi bilo to, kar se predstavlja kot dediščina območja, namenjeno: njim, domačinom ali turistom in izletnikom, prišelkom, prepoznavnosti in odpiranju lokalnega okolja. Če je to, kar je dediščina, vzpostavljeno s posredovanjem različnih strok oziroma brez sodelovanja domačinov in jim ni nujno »blizu«, do tega nimajo nujno (pozitivnega) odnosa, jim ni v ponos, ne pride nujno do osebnega povezovanja (prim. Fakin Bajec 2011: 287, 290): »Meni, da to ni tisto, kar bi prebivalcem pomenilo identiteto [...] Meni, da bi morala biti dediščina bolj »narejena« za ljudi in manj za turizem in kazanje navzven« (Intervju Š. K., M., > 60, P., akt.).²³ Če pa se z vsakdanjkom in načinom življenja domačinov dediščina (tudi čustveno) povezuje, »če obstaja bolj dolgoročni odnos s predstavljeno dediščino ali navezava na sogovornikovo vsakdanje življenje« (L. P.), takšno dediščino sogovorniki lahko »vzamejo za svojo«. Ko domačini »od dediščine nekaj imajo«, naj si bo to denimo (pozitivna) prepoznavnost območja ali ekonomski zaslužek, lahko dediščinjenje tisto, kar ljudje sicer percipirajo kot slabost okolja, spremeni tudi v njegovo prednost. Sprva naj bi prebivalci Pivškega Parka vojaške zgodovine ne odobraval.

... čeprav na začetku, ko so začeli z muzejem, nas je večina ljudi zavijala z očmi. Tam so bile propadajoče zgradbe, Pivčani smo imeli vojske [mi z gesto nakaže, kako so imeli vojske vrh glave – op. P. G.]²⁴ [...] Ampak sedaj se vidi, da privleče ljudi [...] še meni je všeč, pa nisem za te stvari, za tole gledat [...] Že takrat [v Jugoslaviji – op. M. H.] smo bili proti temu [življenju z vojsko – op. M. H.], vendar smo takrat bili tiho (samoumevno), sedaj ne.²⁵ (Intervju P. G., Ž, 40–60, ok. P., akt.)

23 Ali: »je mnenja, da se dediščina na občinski ravni išče umetno. To pomeni, da niti ni nujno, da se prebivalci z njo identificirajo« (S. Z.).

24 Prim.: »Vse, kar je povezano z vojsko danes, je negativno [...] Tu so vojake kazensko nastanili, priti v Pivko je bilo kazensko, ker je bilo tu mraz, burja in ni bilo prijetno služiti vojaški rok [...] No, važno, da ni striktno militaristično, ampak gre samo za prikaz celotne zgodovine v naših krajih [...] Zato nam je všeč, da je park vojaške zgodovine in ne vojaški park.« (Intervju M. K., M., > 60, ok. P., akt.)

25 »Zdaj me pa ful motijo, ko vadijo tle [...] ni konca preletov teh avionov [...] in mi mečejo vse sorte tle« (Intervju P. G., Ž, 40–60, ok. P., akt.). Prim.: »Stalno kršijo pravila in streljajo tudi po 10. uri zvečer in se vozijo skozi vas« (Intervju T. M., Ž, 40–60, ok. P., akt.).

Ali: »sedaj pa vidijo, da to privablja ljudi in je pozitivna stvar [...] S tem se veča tudi prepoznavnost občine« (Intervju P. J., Ž, > 60, ok. P., akt.; prim. Intervju L. P., M, 40–60, ok. P., akt.). Park vojaške zgodovine Pivka naj bi za kar nekaj sogovornikov vsaj nekoliko omilil tudi asociiranje Pivškega zgolj s Perutnino Pivka, »s piščanci«, z umazanijo in s smradom:

Ti ljudje so živeli s tem [Perutnino Pivka – op. M. H.] in so bili ponosni na to. Sedaj je ta drugačna mentaliteta kot pri vsaki stvari danes. Prej nobenemu ni smrdelo, ko je večina živela od tega 40 let. Ni se spremenilo podjetje, ampak ljudje. Nekaterim to sedaj smrdi in kar naenkrat je drugače. (Intervju M. K., M, 40–60, ok. P., akt.; prim. Intervju M. K., M, 25–40, P., neakt)

(Kakorkoli vzpostavljena) dediščina tudi na Pivškem ni reprezentacija kakršnegakoli habitusa (Hafstein 2018: 95), ampak mora biti nekaj pozitivnega, urejenega, gre za prikaze prijetne raznolikosti, za estetizirano in higienizirano različico habitusa (prim. Wilk 1995; Hafstein 2018: 167).

Dediščinske projekte, v katerih domačini ne sodelujejo oziroma od njih nimajo nič, nekateri vidijo kot na škodo domačinov odžirajoča skupna, dediščini namenjena sredstva. Čeprav morda ekonomsko uspešna dediščina za druge lahko deluje tudi v škodo ali kot ovira dediščini, namenjeni predvsem lokalni skupnosti: »Park vojaške zgodovine je že prav, da je, saj je tu nekdaj bila vojska in so neki objekti [...] a mi lokalni prebivalci od tega nimamo nikakršne koristi [...] Zaradi velikega vložka v Park vojaške zgodovine trpijo naše vasi, saj ni denarja za druge stvari, kot so obnove.« (Intervju An. V., Ž, 40–60, ok. P., akt.)

Po drugi strani pa dediščinske projekte, v katere je vključena lokalna skupnost, mnogi vidijo tudi kot veliko bolj izvedljive in trajne, saj naj bi bila sploh mlajša generacija zanje zainteresirana tudi kot za eno od svojih preživetvenih možnosti (prim. Fakin Bajec 2015–2016): »Želje po dediščinjenju [...] si ne deli celotna vaška skupnost, le večinoma tisti posamezniki, ki jih P. [ime sogovornika – op. M. H.] prepozna kot mlajše in bolj odprte narave« (L. P.).²⁶ Majhnost krajev in skupnosti večinoma razumejo kot prednost, saj »se kljub majhnosti kraja veliko ljudi ukvarja s krajevno dediščino in jo načrtno ohranja« – ne kljub, ampak ravno majhnost krajev namreč lahko »pripomore tudi pri ohranjanju dediščine, saj [vaščani – op. M. H.] lahko lažje sodelujejo« (B. M.). Prednost vključevanja domačinov naj bi bila tudi v tem, da obiskovalcem dedi-

26 Turistizaciji arheološkega najdišča naj tako ne bi nasprotovala občinske oblasti, ampak starejši vaščani, ki naj bi jim bila zasebna lastnina in zasebni interes pomembnejša od »skupnega dobrega«: »povezava do vhoda v globino, ki poteka čez ozemlje dveh vaščanov [...] so to kregarije na vaški ravni [...] vaščani ne marajo turistov in obiskovalcev, ki bi hodili čez njihovo zemljo.« (Intervju L. P., M, 25–40, ok. P., akt.)

ščino drugače predstavijo: »Tujec kaj takega nikoli ne bi mogel predstaviti širši javnosti« (Intervju L. P., M, 25–40, ok. P., akt.). A kljub temu tega ne more početi kdorkoli, pomembno je, da gre za nekoga, ki po mnenju sovaščanov to opravlja dobro, za izbran in »pooblaščen dediščinski diskurz lokalne skupnosti«: »J. [ime znanca – op. M. H.], ampak je zdaj umrl. Tja so tudi turiste usmerjali, ker je on znal nakladat pa še tri šnopčke zraven prodat, to nam zdaj manjka.« (Intervju T. M., Ž, 40–60, ok. P., akt.)

Dediščina skupnega – skupnega za koga?

Če po predstavitvi gradiva še enkrat premislim opravljeno delo, se to lahko kaže kot naivno in obenem pristransko. Študentom je bilo že drug drugemu težko govoriti o tem, kaj je zanje osebna, družinska in lokalna dediščina. Zatika-lo se ni zato, ker bi bila vprašanja osebna, ampak pri samih predstavah o tem, kaj razumeti kot dediščino. Pogovore na Pivškem je zaznamovalo tudi to, da je bil »naročnik« raziskovalnega dela, Ekomuzej Pivških presihajočih jezer (ob Parku vojaške zgodovine), v okolju nov dediščinski akter, ki si svojo vlogo in prepoznavnost šele vzpostavlja in ob tem »išče svoj prostor pod (dediščinskim, turističnim) soncem«, smernice za svoje bodoče delovanje, svojo bodočo (dediščinsko) ponudbo. Bi denimo sogovorniki naravo in jezera tako pogosto poudarjali kot lokalno dediščino, če nas k sodelovanju ne bi povabil prav omenjeni muzej? Poleg tega zbrano gradivo odraža predvsem poglede in mnenja na področju (lokalne) dediščine že tako ali tako vsaj na ravni posameznih krajev zainteresiranih in dejavnih posameznikov – in ne kogarkoli, ne naključno izbranih, med sabo nepovezanih ljudi, ki bi jih družilo zgolj dejstvo, da bivajo na Pivškem.

Če se še vprašam, zakaj so »zainteresirani« sogovorniki dejavni na področju dediščine, je to lahko povezano z zanje pomembnimi dejstvi ali posamezniki, ki so jih srečali na svoji življenjski poti (npr. odraščanje brez očeta, poklic, priseljenost na območje; sorodniki oziroma znanci kot navdih); po drugi strani so »nezainteresirani« dediščino povezovali s specifičnim znanjem, ki naj ga ne bi imeli. To kaže, da so oboji, ne glede na razlike med njimi, že doobra ponotranjili strokovno, avtoritarno posredovane predstave o tem, kaj naj bi bila dediščina: ne nekaj, o čemer lahko govori kdorkoli, ne nekaj, kar lahko ima kdorkoli, ampak nekaj, o čemer se (v sodobnosti sicer že otroci) uči(jo) v šoli (Kockel 2007: 20–21; prim. Intervju T. S., Ž, 40–60, ok. P., neakt.). Sploh zunaj osebnih in družinskih okolij gre za znanje, ki ga nima vsakdo – in ne za denimo izkušnje ali percepcije kogarkoli. Zato se to specifično znanje z različnimi žanri (festivali, razstave, poti idr., gl. npr. Hafstein 2018) lahko tudi reprezentira kot specifično, različno od drugih. Omejen prostor to znanje – dediščino – loči od drugih, bližnjih ali primerljivih, predstavi ga kot specifičnega, prispeva k njegovi prepoznavnosti, vanj privablja zanj zainteresirane obiskovalce in turiste in ta-

ko domnevno prispeva k razvoju lokalnega okolja (prim. Giordano 2007, Fakin Bajec 2011; Poljak Istenič 2008).²⁷ Dediščinjenje kot del glokalizacije oziroma relokalizacije (prim. Fakin Bajec 2011: 47) je po drugi strani lahko namenjeno tudi povezovanju domačinov, z izkušanjem in s čustvenim navezovanjem na dediščino pa iz njih ustvarja skupnost. Sodobne folklorizacije (prim. Poljak Istenič 2008), katere del je bilo tudi raziskovalno delo na Pivškem, se ljudje, vsaj sodeč po gradivu, zavedajo in k njej tudi sami prispevajo (prim. Hafstein 2018a: 143, 145–146). Čeprav je zaščita kulturne dediščine lahko del (strokovnega) zatiralnega režima oziroma orodje odvzema političnih idr. pravic²⁸ in čeprav dediščinjenje lahko prispeva k ponotranjenju nasvetov stroke, kako to, kar je narobe, preprečiti in kako zaščititi tisto, kar je prav, kar naj bi izginjalo (prim. Wilk 1995; Hafstein 2018: 155), ga lahko taktično, za lastne interese uporabi tudi (lokalna) skupnost (prim. de Certeau 2007): »vsiljeno jim dediščino«, nekaj, kar se predstavlja kot njihovo in s čimer sami čustveno niso povezani, zainteresirani posamezniki lahko prepoznajo kot zunanjo grožnjo, razlog za interveniranje in dediščinjenje nečesa drugega, »zares njihovega« (prim. Hafstein 2018: 35). Pri tem najbolj bistveni in taktični cilj niti ni nujno »prava, njihova« dediščina, ampak sam proces dediščinjenja, povezovanja in delovanja posameznikov, njihovega vzpostavljanja v (lokalno) skupnost. Če sta danes minimalna pogoja, da lahko govorimo o skupnosti kot sociološki entiteti, izražanje povezanosti in pripadnosti (Pfaff-Czarnecka 2011), dediščinjenje lahko prispeva k obojemu. Sploh če se z njim (samoiniciativno) ukvarjajo člani posameznih (lokalnih) skupnosti, ga lahko razumemo kot (selektivni, začasni, spreminjajoči se) mehanizem oziroma način tvorjenja (nehomogene, nestatične, spreminjajoče se) skupnosti. Pri tem pa so, kot so izrazili tudi sogovorniki, pomembna predvsem čustva: da dediščina učinkuje in ne deluje vsiljeno, da se posamezniki nanjo navežejo, mora delovati na čustva (Hafstein 2018: 106, prim. Smith, Wetherell in Campbell 2018).²⁹

27 Prepričljivo oziroma uspešno dediščinjenje po van de Portu in Meyerjevi danes vključuje prepričljiv dediščinski dizajn in osebne ter kolektivne prakse intenzivnega samoprečičevanja, ki potrjujejo, da je posameznik legitimen dedič določene kulturne oblike iz preteklosti in dosežejo posameznikovo globljo pripadnost (2018: 24).

28 Ko npr. zunanje ogrožanje (v podobi komercializacije, odtujitve) upravičuje notranjo (državno) intervencijo oziroma zaščito (prim. Hafstein 2018).

29 Po van de Portu in Meyerjevi je to sicer izrazito romantičen pogled, po katerem je poistovetenje, zlivanje, identifikacija mogoča s primerjavo življenjskih izkušenj (2018: 14). Taka s fantazijo povezana imaginacija je predreflektivna, udobna zabloda, saj ljudje odnosa do stvari, spoznavanja in konstruiranja za nas resničnega dejansko ne vzpostavljamo zgolj s svojimi čutili (brez jezika in razuma). Avtentičnost je v sodobnosti tako pomembna prav zaradi nezaupanja v videno oziroma v reprezentacije (van de Port in Meyer 2018: 18–19).

Kljub temu je sodobnost zaznamovana predvsem z dediščinskimi projekti, ki so delani za skupnosti in ne skupaj z njimi (Waterton in Smith 2010: 7; prim. Fakin Bajec 2020: 93–94). Na Pivškem smo počeli oboje: za raziskavo je bil zainteresiran (avtoritarni) dediščinski akter, muzej, ki si prizadeva delati za skupnost, a tudi skupaj z njo – prav z raziskavo je skušal priti v stik s perspektivami, z željami domačinov.³⁰ Poleg tega se tako terminološka kot vsebinska nesoglasja, kaj vse dediščina sploh je, v predstavljenem raziskovalnem delu niso izrazila le med študenti, ampak na eni strani tako med Občino Pivka in njenimi prebivalci kot tudi med prebivalci samimi. Posameznike v skupnosti usmerjajo različni interesi, jeza, dolgočasje, strahovi, sreča, osamljenost, frustracija, zavist, radovednost in niz drugih motivacijskih in rušilnih energij (Waterton in Smith 2010: 8–9), kar med drugim vpliva tudi na tekmovalnost predstav o dediščini. Če je dediščina način soočanja s potencialno nevarnimi razlikami, s katerimi posamezniki in skupnosti oziroma posamezniki v skupnosti prihajajo v stik (Waterton in Smith 2010: 10; prim. Hafstein 2018a: 140), katere razlike in med kom so se kot pomembne izrazile med raziskovanjem dediščine na Pivškem? Že večkrat sem poudarila vlogo, ki so jo sogovorniki pripisovali dediščini kot tvorcu, ohranjevalcu skupnosti, druženja in neodtujenosti. Tu pozornost iz dediščinjenja kot utrjevalca skupnosti premeščam na dejstvo, da gre za perspektivo zajetega vzorca sogovornikov. Če poudarim drugače: za koga in zakaj so z dediščino povezani delovanje in skupnosti sploh potrebni in pomembni?

K premisleku o tem lahko morda prispeva primerjava dediščinskih skupnosti s kreativnimi skupnostmi. Te pred kapital v ospredje postavljajo posameznike in v skupnosti raziskujejo nove, a od preteklosti ne povsem odrezane načine dela in življenja. Temeljijo na izkustvenem učenju, retrospekciji in samorefleksivnosti, ne delujejo pa po sodelovalni, ampak skupnostni logiki, ki je ne usmerja za služek, ampak trajnost in sama ideja skupnosti (Vodopivec 2017: 140). Videti je, da marsikaj od navedenega lahko pripišemo tudi posameznim sogovornikom s Pivškega in njihovem delovanju na področju dediščine. Kot sem že poudarila, gre lahko za strateško ali taktično prakso (de Certeau 2007), katere glavni namen niti ni nujno (množična) turistična prepoznavnost, ampak predvsem povezovanje, ustvarjanje skupnosti. Poleg povezovalne pa so sogovorniki dediščini pripisovali predvsem ekonomsko zmožnost, niso pa v njej videli možnosti za razvoj (novih) podjetniških idej, pridobivanje dodatnih znanj in veščin, socialno vključevanje ipd. (prim. Fakin Bajec 2011).³¹

Prav v tem je morda ena od razlik med kreativnimi in z dediščino povezanimi skupnostmi: kreativnosti po Vodopivčevi ne moremo zožiti le na tisti njen del, ki je povezan s podjetništvom in povečevanjem produktivnosti, saj je povezana tudi z domišljijo, ki ima preoblikovalno moč in smer (2017: 144). Raziskovalno je pomembno, kako ljudje živijo in izkušajo (svojo) kreativnost: lahko jim pomeni navdih, strast, misijo, notranji ogenj, sodelovanje, tudi frustracijo. Kreativnost se čuti in zaznava, saj gre za telesno izkušnjo, povezano z ustvarjanjem lastne identitete. Obenem gre za notranji, intimni proces kot tudi proces povezovanja posameznikov z okoljem, ustvarja občutke povezanosti, bližine in oddaljenosti, vključenosti in izključenosti. Ker naj bi imeli različne cilje, Vodopivčeva loči osebno od družbene kreativnosti – družbena kreativnost po njenem mnenju ustvarja nove načine produciranja, menjave in s tem nove, drugačne medsebojne vezi in odnose (2017: 143). Za kakšno osebno ali družbeno ustvarjalnost, kreativnost pa gre, ko jo sogovorniki s Pivškega povezujejo z dediščino? Če v sodobnih kreativnih skupnostih nastajajo novi, obstoječim alternativni načini produciranja, dela in življenja, identificiranja in povezovanja, nove solidarnosti, temelječe tudi na samorefleksivnosti, je videti, da se z dediščinjenjem, kot si zanj prizadevajo ali pa si ga zaenkrat le želijo ljudje na Pivškem, obstoječa družbena razmerja ne spreminjajo (zelo). »Za dediščino zainteresirani« predstavniki (lokalno) »pooblaščenega dediščinskega diskurza« morajo obstoječa razmerja moči najprej sploh razpoznati, »razumeti in usvojiti«. Dediščina je namreč razumljena kot »znanje«, ki daje moč, pooblašča, lahko tudi usmerja k delovanju. Zaradi dediščine in z njo povezanega delovanja pa zanjo zainteresirani posamezniki v skupnosti pridobijo drugačen, poseben, izpostavljen in prepoznaven status; z njeno pomočjo lahko uveljavljajo svoje poglede in interese, pa tudi poglede in interese drugih. V posameznih zainteresiranih skupinah so posamezniki mediatorji oziroma posredniki; obenem so predstavniki, »lokalno pooblaščenim dediščinski diskurz«, ki skupnost zastopa v odnosu do stroke in najrazličnejših drugih centrov oziroma pozicij moči. Gre za posameznike s posebnim družbenim, tudi simbolnim kapitalom, ki si ga pridobijo s takšnim z dediščino povezanim posredništvom. Takšno delovanje, takšna kreativnost, že v izhodišču podrejena avtoritarni (strokovno oziroma/in politično posredovani) percepciji dediščine, le redko ustvarja nove, obstoječim alternativne načine ne le produciranja, ampak predvsem identificiranja in povezovanja. Le redko, morda predvsem v odnosu do centrov moči, sicer ustvarja mikroskupnosti kot nove, alternativne solidarnosti, toda pri tem kljub temu predvsem reproducira in krepi že obstoječe makrodružbene definicije, hierarhije in pozicije (prim. Hafstein 2018).

30 Primerljivo avtoritarno vlogo je kot (dediščinski) akter imela tudi fakulteta – delati za skupnosti (prebivalcev oziroma muzej kot dediščinskega akterja) in skupaj z njimi.

31 Da je to zaznala in poudarila, se zahvaljujem tudi kolegici Martini Erjavec.

Literatura in viri

BEARDSLEE, Thomas: Whom does Heritage Empower, and Whom does it Silence? Intangible Cultural Heritage at the Jemaa el Fnaa, Marrakech. *International Journal of Heritage Studies* 22/2, 2016, 89–101.

de CERTEAU, Michel: *Iznajdba vsakdanjosti 1: Umetnost delovanja*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2007.

FAIRCLOUGH, Graham: New Heritage Frontiers. V: Council of Europe (ur.), *Heritage and Beyond*. Strasbourg: Council of Europe, 2009, 29–41.

FAKIN BAJEC, Jasna: *Procesi ustvarjanja kulturne dediščine: Kraševci med tradicijo in izzivi sodobne družbe*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.

FAKIN BAJEC, Jasna: Vloga etnologa in kulturnega antropologa pri razvoju družbe znanja na primeru Društva gospodinj in dramske skupine s Planine pri Ajdovščini. *Goriški letnik* 39–40, 2015–2016, 261–273.

FAKIN BAJEC, Jasna: Vključevanje skupnosti v razvoj in upravljanje kulturne dediščine v aplikativnih evropskih projektih. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60/1, 2020, 90–100.

FIKFAK, Jurij: Gmajna. V: Angelos Baš (ur.), *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004, 145.

GIORDANO, Christian: Ethnic versus Cosmopolitan Regionalism? For a Political Anthropology of Local Identity Constructions in a Globalized World-System. *Ethnologia Balkanica* 11, 2007, 43–58.

HABINC, Mateja: Prazniki in tvorjenje skupnosti. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49/1–2, 2009, 30–37.

HABINC, Mateja: Tradicionalnost prireditev Kravji bal, Vasovanje in Kmečka ohcet v Bohinju s perspektive njihovih organizatorjev. *Traditiones* 42/2, 2013, 85–104.

HABINC, Mateja: Preteklost v sodobnih prireditvah narodnih parkov Kozara in Sutjeska. *Traditiones* 47/3, 2017, 85–102.

HAFSTEIN, Valdimar Tr.: *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and Other Stories from UNESCO*. Bloomington: Indiana University Press, 2018.

HAFSTEIN, Valdimar Tr.: Intangible Heritage as a Festival; or, Folklorization Revisited. *Journal of American Folklore* 131, 2018a: 127–149.

HAFSTEIN, Valdimar Tr. in Martin Skrydstrup: Heritage vs. Property. Contrasting Regimes and Rationalities in the Patrimonial Field. V: Jane Anderson in Haidy Geismar (ur.), *The Routledge Companion to Cultural Property*. London: Routledge, 2017, 37–53.

KOCKEL, Ullrich: Reflexive Traditions and Heritage Production. V: Ullrich Kockel in Máiréad Nic Craith (ur.), *Cultural Heritages as Reflexive Traditions*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, 19–33.

PFAFF-CZARNECKA, Joanna: *From 'Identity' to 'Belonging' in Social Research: Plurality, Social Boundaries, and the Politics of the Self*. Working Papers in Development Sociology and Social Anthropology 368. Bielefeld: Universität Bielefeld, Fak. für Soziologie, AG Sozialanthropologie, 2011.

POLJAK ISTENIČ, Saša: Šege in navade kot folklorizem. *Traditiones* 37/2, 2008, 61–110.

POLJAK ISTENIČ, Saša: Kulturna dediščina v slovenskem političnem diskurzu: Opredelitve in obravnave dediščine v državnih dokumentih. V: Tatjana Dolžan Eržen idr. (ur.), *Interpretacije dediščine*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2014, 43–54.

SIMIČ, Vladimir: Komunela. V: Angelos Baš (ur.), *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.

SMITH, Laurajane: *Uses of Heritage*. London in New York: Routledge, 2006.

SMITH, Laurajane, Margaret Wetherell in Gary Campbell: *Emotion, Affective Practices, and the Past in the Present*. London in New York: Routledge, 2018.

Spletni vir 1: Vrata odprl Ekomuzej Pivških presihajočih jezer; <http://pivskajezera.si/ekomuzej/odprtje-ekomuzeja>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 2: Culturecovery; <https://www.pivka.si/objava/115600>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 3: Vabljeni na delavnico o kulturni dediščini z muzealko Janjo Rebolj; <https://www.pivka.si/objava/156646>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 4: PET, Kulturna dediščina Pivških krajev na ogled na Stari Sušici. Notranjsko primorske Novice, 10. 1. 2020; <https://notranjskoprimorske.si/2020/01/kulturna-dediscina-pivskih-krajev-na-ogled-na-stari-susici/>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 5: Simboli občine; <https://pivka.si/objave/187>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 6: Turizem – znamenitosti; <https://pivka.si/objave/91>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 7: V deželi Martina Krpana; <http://www2.arnes.si/~ospivka/Krpan/Krpan.htm>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 8: HIENG, Primož, Vojna za Martina Krpana. Slovenske novice, 23. 2. 2016; <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/vojna-za-martina-krpana>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 9: URŠIČ ZUPAN, Marica in Veronika Rupnik Ženko, Januarja oddaja kandidature Klasičnega Krasa na Unesco. Primorske novice, 12. 11. 2018; <https://www.primorske.si/primorska/srednja-primorska/januarja-oddaja-kandidature-klasicnega-krasa-na-un>, 24. 6. 2020.

Spletni vir 10: Svetovna dediščina Unesco; <https://www.slovenia.info/sl/destinacije/znamenitosti/svetovna-dediscina-unesco>, 24. 6. 2020.

TROBIČ, Milan: *Po Krpanovih sledih*. Logatec in Postojna: Amata, 2005.

van de PORT, Mattijs in Birgit Meyer: Introduction. Heritage Dynamics. Politics of Authentication, Aesthetics of Persuasion and the Cultural Production of the Real. V: Mattijs van de Port in Birgit Meyer (ur.), *Sense and Essence. Heritage and the Cultural Construction of the Real*. New York: Berghahn, 2018, 1–39.

VILFAN, Sergij: *Pravna zgodovina Slovencev: Od naselitve do zloma stare Jugoslavije*. Ljubljana: Slovenska matica, 1961.

VODOPIVEC, Nina: Creativity in Production and Work Experiences from Slovenia. *Traditiones* 46/1–2, 2017, 127–147.

WATERTON, Emma in Laurajane Smith: The Recognition and Misrecognition of Community Heritage. *International Journal of Heritage Studies* 16/1–2, 2010, 4–15.

WEBER, Irena: Heritage Narratives on the Slovenian Coast: The Lion and the Attic. V: Ullrich Kockel in Mairead Nic Craith (ur.), *Cultural Heritages as Reflexive Traditions*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, 158–170.

WILK, Richard: Learning to be Local in Belize: Global Systems of Common Difference. V: David Miller (ur.), *Worlds Apart: Modernity through the Prism of the Local*. London in New York: Routledge, 1995, 110–133.

Heritage of the Common – Community and Heritage

The article analyses and interprets the material collected in a short survey conducted by the students of the Department of Ethnology and Cultural Anthropology at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. Invited by the Ecomuseum of the Seasonal Lakes of Pivka, the students questioned what the inhabitants of the Pivško region consider their personal, family or local heritage. The perceptions of personal and family heritage were often intertwined, while local heritage was commonly equated with the local specificities. The variety of the perceptions of any of the three heritage types was enormous and mostly dependant on personal biographies and interests. Nevertheless a joint denominator appeared: heritage is a mechanism for connecting community. If according to Valdimar Tr. Hafstein heritage is also considered a symptom of various fears, as revealed by the survey, the inhabitants of the Pivško region fear (un)relatedness, (non)commitment and individualism. They consider heritage to be a cure for the community, for its relatedness, for the sense for the other, for one another. Bearing in mind that the majority of interlocutors belonged to the middle or older generations, and were local activists or representatives of various associations or political bodies, intermediaries between local and wider communities, this is, however, only their (limited) perception and fear. Rather than illustrating what the heritage of the Pivško region “really is”, they illustrated what it is for the selected majority of interlocutors. Thus, one of the main aims of the article is to question the voices taking part in the heritagisation processes of the Pivško region and to consider heritage as only one possible sphere addressing and motivating individuals. The article speaks about the limitations of the researched sample, which values sociability and relatedness – be it among people, time periods and generations or people and locations. What the interlocutors presented as a difference between transmission (for instance, from the past) and relatedness is in fact the attachment and the affect, the evocation of positive feelings and evaluations. According to them, heritage has a positive impact on one’s life, (geographically or mentally) defining and effecting it. The survey also revealed that people differentiate between heritage as a representation and “their” heritage – heritage they profit from (economically, socially or symbolically) either personally or as a community. They are also well aware of the heritage regimes and adaptations which they can consciously and tactically use against what they consider to be an administratively forced heritage. Nevertheless, heritagisation is still predominantly an authoritative process with only a limited possibility of supporting new, alternative ways of production, identification and connectedness. It can result in new micro communities, while reproducing and fostering the existing macro social definitions, hierarchies and positions.